

RAFFAI Judit

· Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
· néprajzkutató, rendkívüli egyetemi tanár
· raffaj6@gmail.com

„KÉPZELŐERŐNK NEM ISMERT HATÁRT”

SZŐKE ANNA SZÜLETÉSNAPIJÁRA

“Our Imagination Does Not Know the Limits”
On the Occasion of Anna Szőke’s Birthday

„Mašta ne poznaje granice”
Povodom rođendana Ane Seke

A Kiss Lajos Néprajzi Társaság az idén hetvenedik életévét betöltő Szőke Anna óvodapedagógust és néprajzkutatót ünnepli. Szőke Anna eddigi tevékenysége előtt nemcsak a vajdasági, hanem a magyarországi néprajzi szakma is tisztelg. Születésnapja köszöntésének a része az a számos tanulmány, amely a *Létiünk* e számában megjelent. Ezek áttekintése is képet ad Szőke Anna szerteágazó szakmai kapcsolatairól, személyiségéről, arról, ahogy egy közösségbe tud tömöríteni fiatalokat és idősebbeket, néprajzosokat és egyéb tudományok művelőit, élvonalban lévő szakembereket és néprajzi gyűjtőket, vajdaságiakat és Kárpát-medencei kutatókat. Nem szokványos életpályája nemcsak egyedi és tudatos, hanem egy cselekvésképes, álmait megvalósító, bátor egyéniség életútját tárja elénk.

Kulcsszavak: Szőke Anna, néprajz, óvodapedagógia, Vajdaság

Szőke Anna 1948. október 13-án született Kishegyesen. Az általános iskola után Újvidéken óvóképzőt fejezett be, majd később, 1997-ben a Pedagógiai Akadémián szerzett diplomát. Több évtizeden keresztül óvónőként dolgozott Kishegyesen. 2006-ban vonult nyugdíjba.

1996-ban iratkozott be a Kossuth Lajos Tudományegyetem (ma Debreceni Egyetem) néprajzi szakára, ahol 2002-ben diplomázott. Ugyanitt 2007-ben doktori fokozatot szerzett mint néprajzkutató és kulturális antropológus.

Nevéhez fűződik többek közt a Vajdasági Magyar Óvodapedagógusok Egyesületének megalapítása, amelynek 1995-től napjainkig elnöke. Ő indí-

totta el idén a XXIII. alkalommal megrendezésre kerülő Vajdasági Magyar Óvodások Színházi Találkozóját. 1990-től 2002-ig a kishegyesi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnöke volt. 2004-től 2012-ig a Gyöngyösbokréta Fesztiváltanácsának tagja. Tagja még a gödöllői székhelyű Néphagyományörző Óvodapedagógusok Egyesületének, a *Néprajzi Látóhatár*, a *Létünk* és az *Új Kép* folyóirat szerkesztőbizottságának. Kimagasló tevékenységét többször jutalmazták, legutóbb, 2018-ban neki ítelték oda a Magyar Néprajzi Társaság Pro Ethnographia Minoritatum emlékérmet.

2013 óta elnöke a vajdasági magyar néprajzosokat tömörítő Kiss Lajos Néprajzi Társaságnak. Ez idő alatt számos tudományos konferenciát szervezett, konferenciakötetet és egyéb kiadványt szerkesztett a társaság égisze alatt. A tanácskozások közül kiemelkedik a kétévente megszervezésre kerülő *Fiatal néprajzkutatók és kulturális antropológusok konferenciája*, 2014-ben *Az identitás megnyilvánulási formái a 21. század kezdetén* című nemzetközi tanácskozás, 2016-ban a száz éve született Penavin Olga tiszteletére rendezett emlékkonferencia, illetve a tekiei Havas Boldogasszony búcsú- és zárandokhely háromszáz éves évfordulója alkalmából szervezett nemzetközi tudományos tanácskozás, 2017-ben „*Sem magasság, sem mélység nem rettent!*” című, a reformáció 500. évfordulója alkalmából rendezett emlékkonferencia. Szőke Anna szervezőmunkájának köszönhetően a Kiss Lajos Néprajzi Társaság újra a térség egyik legdinamikusabban működő egyesületévé lett, illetve Vajdaság a néprajztudomány diskurzusainak a színterévé vált.

Néprajztudományhoz való kapcsolódása többértű. Óvodapedagógusként elsőként hirdette Vajdaságban a népi kultúra tudásanyagának óvodában való alkalmazhatóságának a fontosságát. A Vajdasági Magyar Óvodapedagógusok Egyesületének megalapításától kezdve elsőként szervezett a térségben néprajzi tematikát tartalmazó továbbképzéseket pedagógusoknak. Ez idővel gyakorlattá vált. Szervezésében számos olyan előadást hallhattak a vajdasági óvodapedagógusok, amelyek a helyi folklór (népmesék, népi gyermekjátékok, népszokások, néptánc stb.) és a néprajz gyermekszemléletének oktatásba való integrálását célozta meg. Az elméleti tudás mellett kiemelten fontosnak tartotta az előadások gyakorlati hozadékát. Az általa szervezett továbbképzéseken folyamatosan szem előtt tartotta a néprajz mellett a helyi tudást és a vajdasági magyar pedagógusok specifikus problémáit orvosló más tudományterületek eredményeit. Így az általa szervezett programokban a vajdasági történelem, művelődéstörténet, nyelvészet, irodalom is helyet kapott, például az ő meghívására az óvodapedagógusok számos alkalommal hallhattak a térség identitásstratégiáiról, a kétnyelvűség, a kettősnyelvűség, a nyelvcsere jellemzőiről, folyamatairól. Szőke Anna népi kultúrából, a

kultúránkból kiinduló szemlélete, illetve óvodapedagógiai módszerei az *El-szaladt a kemence* (2000), *Volt egy pajta* (2002) és a *Ne csak taníts, örökíts!* (2006) című munkáiban körvonalazódnak.

Néprajzsként jelentős kutatásokat végzett Vajdaságban. Kimagasló eredményeket ért el a társadalomnéprajz területén. Terepmunkáit szülőfaluja, Kishegyes mellett leginkább a Vajdaság területén lévő szórványmagyarság körében végezte. Különösen fontos a Versec környéki magyarok körében 2000 és 2005 között végzett kutatása. Az ott élő magyarok identitását vizsgálta szokásaik, vallásuk és az anyanyelvükhöz való viszony alapján. Kutatásának eredményeit az „*Istenfélésre vagyunk utalva*” (2010) című kötetében foglalta össze. Munkája jól szemlélteti, hogy a verseci magyarság az identitását az anyanyelv elvesztése után a vallásgyakorlás és a szokásai életben tartásával őrizte meg. Szőke Anna számos kötetében (*A kishegyesi Szent Anna-templom* [2008]; *Ez a falu más. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához* [2009]; *Etnikai jelenségek Kishegyesen* [2011]; *Örökbe hagyom. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához* [2012]; *Lélek és valóság kapcsolata. Egy bácskai falu vallási élete* [2015]) Kishegyes néprajzával foglalkozott. Legutóbbi munkája *A kártyavár összedőlt. Egy tovatűnt gyermekkor emlékei* (2016), a *Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához* sorozat újabb jelentős alkotása, amelyben a saját gyermekkori emlékeit helyezi néprajzi kontextusba.

A szakmai életút bemutatása után, álljon itt Szőke Annához kapcsolódó személyes élményeim közül a legelső. Szőke Annát 2000 tavaszán Budapesten ismertem meg, amikor felkereste a Folklore Tanszéken Voigt Vilmost, hogy meghívja az óvodapedagógusok számára szervezendő őszi, újvidéki népmese-konferenciára. A Tanár úr, rá jellemző módon, mivel Vajdaságról és népmeséről volt szó, engem, a tanítványát is behívatott, hogy Szőke Annával összeismertessen. A beszélgetés alatt meglepett Anna lelkesedése, szervezőkedve, energiája, amely azt tűzte ki célul, hogy a vajdasági pedagógusoknak a legnagyobb mesekutatók, a kolozsvári nyolcvanadik életévéhez közeledő Nagy Olga, a budapesti Voigt Vilmos és a szabadkai Beszédes Valéria tartson előadást a népmeséről. Ősszel – amikor Vajdaságban mindenkit a délszláv háború vége, illetve Slobodan Miloševićnek a választási eredménye és az október 5-én kitört forradalom hatására történt leváltása érdekelt – óvodapedagógusokkal telt meg az újvidéki színházterem, hogy meghallgassák a jeles folkloristák értekezését a népmeséről. Ekkor szembesültem Szőke Anna hihetetlen energiájával, szervezőerejével, szakmai alázatával. Anna nemcsak a Vajdasági Magyar Óvodapedagógusok Egyesületének tagjait, hanem vajdasági jeles személyiségeket, irodalmárokat, sőt mesemondókat is oda tudott csábítani. Emlékszem, itt találkoztam Bori

Imrével, illetve itt hangzott el Beszédes Valéria mesemondójának, Szöcs Boldizsárnak az a sokat emlegetett mesemondása, amikor a kancatejfürdő motívumnál, a király halálának körülményeit mesélve Boldizsár bácsi megjegyezte, hogy mi is örülnénk, ha a mi vezérünkkel is ez történne.

Annával a kapcsolatunk később, a Kiss Lajos Néprajzi Társaság kapcsán mélyült el, illetve miután elkezdtem óvodapedagógus szakon tanítani. Számos ponton átvettem a néprajz és az óvodapedagógia összekapcsolására vonatkozó, általa javasolt módszereket, programokat, terminológiát, például a hagyományos kultúrából ismert belenevelődés fogalmát, amelyet ő olyan erőteljesen hangsúlyoz.

Közel két évtizedes ismeretségünk alatt sokszor éreztem, hogy Szőke Anna lelkes és vállalkozó kedvű ember, akinek az életútja eltér a megszokottól. Közösségteremtő, kutató- és szervezőenergiáit a fiatalok is megirigyelhetik. Ennek köszönhetően hetvenévesen is fiatal. Sokszor kértem, hogy mi hajtja? Családja, a mindig büszke férje és fiai? Az a munkaszeretet, amelyet – mint ahogy többször leírta – a családjától örökölt. A tervei, fantáziája, álmai? *A kártyavár összedőlt. Egy tovatűnt gyermekkor emlékei* (2016: 13) című munkájában a gyermekkori játékaik kapcsán írja: „Egyetlen gazdagságunk, amivel rendelkezünk, a fantáziánk volt. Képzelőerőnk nem ismert határt.” Lehet, hogy ez a gyermekkori fantázia irányítja a mostani terveit is? Nem tudom, de az bizonyos, hogy jól látható, hogy a képzelőerő mellett ma már a kutató- és szervezőerői sem ismernek határt. Maradjon ez még sokáig így!

Isten éltesse sokáig Szőke Annát, kívánunk neki és családjának jó egészséget, örömteli, szakmai sikerekben is gazdag, hosszú életet!

SZŐKE ANNA FONTOSABB NÉPRAJZI PUBLIKÁCIÓI

2000

Elszaladt a kemence. Óvónők és szülők kézikönyve. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

Kishegyesi temetkezési szokások. *Híd*, 64: 9. 726–756.

2001

A szakrális tér a művelődéspolitikai kontextusában. *Létünk*, XXI: 1–2. 55–57.

Az utolsó átváltozás üzenete. In: Ando György–Eperjessy Ernő–Grin Igor–Krupa András (szerk.): *Nemzetiségi kultúrák az ezredfordulón (esélyek, lehetőségek, kihívások)*. (A VII. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségku-

tató Konferencia előadásai, Békéscsaba, 2001. október 2–4.), Békéscsaba – Budapest. 507–521.

2002

Volt egy pajta: Versről, meséről – Pedagógiai segédkönyv. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

A szakrális tárgyak szerepe egy bácskai magyar faluban. *Ethnica*, 4. 120–125.

Az utolsó átváltozás üzenete. *Létünk*, XXII: 1–2. 96–112.

Családfa nélkül. In: Hódi Éva, Hódi Sándor (szerk.): *Nyolcvan év kisebbségben*. Tóthfalu. 224–231.

Társadalomkép mozaikból. *Aracs*, II: 1. 69.

2003

A szubkultúrák hátterei a vajdasági Kishegyesen. *Ethnica*, 5. 112–115.

Írott és képi azonosítók – A képkultusz szerepe a Versec környéki magyarság fennmaradásában. In: *Vajdasági Magyar Kalendárium*, Szabadka. 234–252.

A szemmelverés hiedelmének magyar–szláv párhuzamai Kárpátalján és a Vajdaságban. *Létünk*, XXIII: 1–2. 96–99.

A messze földön híres kishegyesi kubikosok. *Létünk*, XXIII: 3–4. 106–132.

2004

Az egyház visszaszorulása és az egyén vallási élete a Versec környéki magyarságnál a XXI. század elején. In: S. Lackovits Emőke–Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 6*. II. Veszprém. 317–334.

A vajdasági betlehemezés sokszínűsége. In: Gáspár Kinga (szerk.): *Szabad-e bemenni betlehemmel?* (Artes Populares 20.) Budapest. 127–137.

A tolerancia kontaktzónái. *Aracs*, IV: 4. 82–83.

A rokonsági csoportok határai – Adalék Kishegyes társadalomnéprajzához. *Bácsország*, 1–3. 78–89.

Régi és új hagyományok Székelykeve vallásos életében. *Ethnica*, 6. 5–9.

A kishegyesi fiatalok magatartásformái. In: *Vajdasági Magyar Kalendárium*, Szabadka. 186–195.

A kontaktzónák határviszonyai a Versec környéki településeken. *Létünk*, XXIV: 3–4. 68–80.

2005

A küszöbjelleg tünetei mindennapjainkban. *Aracs*, V: 2. 51–55.

Kishegyesi kereszték. *Bácsország*, 1. 69–76.

Írott és képi azonosítók – A képkultusz szerepe a Versec környéki magyarság fennmaradásában. *Bácsország*, 2. 78–83.

A nyelv szerepe az egyén identitásában Nagyszered és Udvarszállás példáján. *Bácsország*, 3. 91–97.

Útszéli kereszték Kishegyes település területén. In: S. Lackovits Emőke–Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7.* (Konferencia Sepsiszentgyörgyön. 2005 szeptembere.) Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 357–371.

A magyar nyelvű néprajzi kutatás helyzete a Vajdaságban. *Néprajzi Látóhatár*, 14: 1–2. 5–15.

A nyelvi kontaktzónák határviszonyai a Versec környéki településeken. In: Klamár Zoltán (szerk.): *Etnikai kontaktzónák a Kárpát-medencében a 20. század második felében.* Aszód, 108–118.

Adatok a vajdasági Kishegyesen élt zsidók történetéhez. *Néprajzi Látóhatár*, 14: 3–4. 211–237.

2006

Ne csak taníts, örökíts! A vajdasági magyar óvodapedagógia tíz éve. Összeállította és szerkesztette: Szőke Anna. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

„Hol a szükség kínja nagy...” Életrajzok. In: *Vajdasági Magyar Kalendárium*, Szabadka. 254–264.

Írott és képi azonosítók – A képkultusz szerepe a Versec környéki magyarság fennmaradásában. In: Török József (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged, 146–160.

2007

A Versec környéki magyarság. Egy ötéves kisebbségkutatás töredékei. In: *Jászkunság*, 3–4. Szolnok. 133–149.

A kisebbségi sors hatása a házasságok alakulására. In: Örsi Julianna (szerk.): *Mikroközösségek: társadalom és gazdaságkutatási eredmények és módszerek innovációja*. Túrkeve. 247–258.

2008

A kishegyesi Szent Anna-templom. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

Dicsértessél óh áldott víz... A vízzel kapcsolatos szent és profán elemek Kishegyes hagyományvilágában. *Bácsország*, 1. 75–79.

A történelmi tényezők hatása a földbirtok értékének alakulására. *Bácsország*, 3. 36–43.

Valami texas. In: *Vajdasági Magyar Kalendárium*, Szabadka. 232–235.

A nemzeti identitás szakrális térbe helyezése. In: Papp Richárd–Szarka László (szerk.): *Bennünk élő múltjaink. Történelmi tudat – kulturális emlékezet*. Bennünk élő múltjaink. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta. 369–387.

Adatok a kishegyesi zsidók történetéhez. *Bácsország*, 4. 36–45.

2009

Ez a falu más. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

Ha otthagynám a templomot, megverne a Jóisten. Három eltűnőben lévő szórványtelepülés szervező egyéniségeinek áldásos munkájáról. *Bácsország*, 1. 68–71.

Mink itt istenfélésre vagyunk utalva. *Aracs*, IX: 3. 21–70.

Régi és új hagyományok Székelykeve vallásos életében. *Bácsország*, 3. 57–61.

The effects of historical factors on changes in the of landed property in Vojvodina. In: *Trends in Land Succession*. Cluj University Press, Cluj Napoca Romaniei. 167–181.

A szikicsi németek a kishegyesiek emlékezetében. In: Nagy István–Kutnyánszkné Bacskai Eszter (szerk.): *Németek a Kárpát-medencében konferencia anyaga*. (Bonyhádi Evangélikus Füzetek 2.) Bonyhád, 51–78.

Az emlékezet felfrissítésére szükség van. Magyar emigránsok a vajdasági Kishegyesen. In: Bartha Elek–Keményfi Róbert–Marinka Melinda (szerk.): *1956 a néphagyományban*. Debrecen, 425–440.

2010

„Istenfélésre vagyunk utalva”. *Tanulmányok Dél-Bánát népéletéből*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

Napjaink vallási jelenségei a kishegyesi romáknál. In: Dévavári Beszédes Valéria–Silling Léda (szerk.): *Szenvedély és szolgálat. Tanulmányok a hatvanesztendő Silling István tiszteletére*. Bácsországi Vajdasági Honismereti Társaság, Szabadka, 149–160.

2011

Étnikai jelenségek Kishegyesen. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

Lakodalmi táplálkozási rend Kishegyesen. *Bácsország*, 3. 56–58.

2012

Örökbe hagyom. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

A tér és idő szakralizációja az érintkezési pontok formarendjében. In: Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken. 2011*. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság. Újvidék. 494–500.

2013

Néptanítók hagyományörző munkássága. In: Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2012*. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság. Újvidék. 362–391.

Ha otthagynám a templomot, megverne a Jóisten. Három eltűnőben levő szórványtelepülés szervező egyéniségeinek áldásos munkájáról. *Bácsország*, 4. 24–27.

Bábaasszonyok Kishegyesen. *Híd*, 10. 127–150.

2014

Egy elkezdett kutatás folytatásaként. *Híd*, 1. 61–66.

Nem vagyok kisebbség. *Bácsország*, 1. 115–116.

A rozmaring különös jelentősége a kishegyesi ünnepnapokban. *Bácsország*, 2. 86–88.

Kultúrtörténetek Jung Károly tiszteletére. *Híd*, 6. 27–32.

„Be vagyok havazva”. Egykorvult közmondások, napjaink szólásai. *Híd*, 6. 77–86.

2015

A lélek és a valóság kapcsolata. Egy bácskai falu vallási élete. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

Néprajzi szociográfia (bevezető). *Híd*, 1. 29–33.

Szusara. *Híd*, 1. 68–79.

A történelmi tényezők hatása a földbirtok értékének alakulására a Vajdaságban. In: Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2014*. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság. Újvidék. 426–442.

2016

A kártyavár összedőlt. Egy tovatűnt gyermekkor emlékei. Fejezetek Kishegyes társadalomnéprajzához. Grafoprodukt Nyomda, Szabadka.

Raffai, Judit–Szőke, Anna (ed.): *Fénytörés. A 100 éve született Penavín Olga tiszteletére rendezett emlékkonferencia rezümékötete.* (2016. 05. 11–12. Palics–Szabadka.) Kiss Lajos Néprajzi Társaság. Szabadka.

Raffai Judit–Szőke Anna (szerk.): *A tekiai Havi Boldogasszony köszöntése (1716–2016). A 300 éves tekiai kegyhely tiszteletére rendezett nemzetközi néprajzi konferencia rezümékötete.* (Temerin–Tekia–Karlóca–Újvidék, 2016. 08. 4–6.) Kiss Lajos Néprajzi Társaság. Kishegyes.

2017

Szőke Anna (szerk.): *A tekiai Havi Boldogasszony köszöntése (1716–2016). A 300 éves tekiai kegyhely tiszteletére rendezett nemzetközi néprajzi konferencia tanulmánykötete.* (Kulturális értékeink a Kárpát-medencében II.) Kiss Lajos Néprajzi Társaság. Kishegyes.

“Our Imagination Does Not Know the Limits”

On the Occasion of Anna Szőke’s Birthday

The Ethnologist Association “Lajos Kiss” this year celebrates the seventieth birthday of Anna Szőke, kindergarten teacher and ethnographer. The lifelong activities of Anna Szőke are recognized not only among ethnologists of Vojvodina, but also among the Hungarian ethnological profession. On the occasion of her birthday, these numerous professional works were published in the scientific magazine “Létünk” (Our Existence). A brief review of the printed essays gives a picture of her diverse professional relationships, of the personality of Anna Szőke, as well as her ability to connect to a community both young and older people, ethnologists, representatives of other humanistic sciences, ethnographers, researchers and top experts from Vojvodina, as well as from the Carpathian Basin. Her unusual lifestyle is not only unique and conscious, but it represents a life path of a person who is very active and brave and who realizes her dreams.

Key words: Anna Szőke, ethnology, kindergarten pedagogy, Vojvodina

„Mašta ne poznaje granice”

Povodom rođendana Ane Seke

Etnološko udruženje „Lajoš Kiš” ove godine slavi sedamdeseti rođendan Ane Seke (Szőke Anna), vaspitačice i etnologa istraživača. Dosadašnjoj delatnosti Ane Seke odaje priznanje ne samo vojvođanska, nego i mađarska etnološka struka. Povodom njenog rođendana nastali su i brojni stručni radovi objavljeni u ovom broja časopisa „Létünk” (Naše postojanje). Letimičan pregled radova takođe stvara sliku o razgranatim stručnim vezama i o ličnosti Ane Seke, kao i njenoj sposobnosti da poveže i mlade i starije, etnologue, predstavnike drugih humanističkih nauka, etnografe sakupljače, vrhunske stručnjake, Vojvođane i istraživače iz Karpatskog basena u jednu zajednicu. Njen neuobičajen životni put nije samo jedinstven i osvešćen, nego snam se kroz svoj životni put predstavlja osoba koja je vrlo delatna i hrabra i koja ostvaruje svoje snove.

Ključne reči: Szőke Anna, etnologija, pedagogija, Vojvodina

Beérkezés időpontja: 2018. 07. 23.

Elfogadás időpontja: 2018. 07. 25.

